

Szín – játék – költészet

Tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István tiszteletére

Szerkesztette

•

Czibula Katalin

Demeter Júlia

Pintér Márta Zsuzsanna

Partium Kiadó – Protea Egyesület – *reciti*

Budapest • Nagyvárad
2013

A kötet megjelenését az OTKA 83599. számú programja,
a Partiumi Keresztény Egyetem és
a Lectio Kulturális Egyesület támogatta.

A borító a *Kilianus* (Kolozsvár, 1767) című színlap felhasználásával készült
Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr, G. XXIII. 2. 11. 58.

Fotó: Medgyesy S. Norbert

Szerkesztette:

Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta Zsuzsanna

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc* (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

Köteteink a *reciti* honlapjáról letölthetők. Éljen jogaival!

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OMAGIU. Kilián István

**Szín – játék – költészet: tanulmányok a nyolcvanéves Kilián István
tiszteletére / szerkesztette: Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta
Zsuzsanna. - Oradea: Partium; Budapest: Protea Kulturális Egyesület, 2013**
ISBN 978-606-8156-45-3; ISBN 978-963-7341-95-3

I. Czibula, Katalin (ed.)

II. Demeter, Júlia (ed.)

III. Pintér, Márta Zsuzsanna (ed.)

008

ISBN 978-606-8156-45-3

ISBN 978-963-7341-95-3

Kiadja a Partium Kiadó, a Protea Kulturális Egyesület és a *reciti*,
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
tartalomszolgáltató portálja ► <http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Bánffi-Benedek Andrea

Tördelte: Hegedüs Béla

SÓFI BOGLÁRKA

„Na, én lépek... Unom a banánt...”

Egy fiatal képverskutató esete Kilián István

Na, én lépek...Unom a banánt... – súgta oda nekem Kilián tanár úr egy konferencia szünetében.

Amúgy szerintem Kilián Istvánt mindenképp érdemes lenne megkeresnie, ha még nem ismeri személyesen. Idős, jó humorú ember, s nagyra becsüli, aki dolgozik. (Ő most is szinte mindennap megtalálható az MTA mikrofilmtárában, jezsuita dokumentumok színháztörténeti adalékait gyűjti, ifjakat megszégyenítő energiával.) Szívesen összeismertetem magukat pl. ott, bár én nem is kellek ehhez annyira.

(Csörsz Rumen István levele Sófi Boglárkának, részlet)

Ott, akkor, azon a konferencián ambivalens érzések kavargtak bennem. Egyrészt szerettem volna, ha azok az okos, és híres emberek befogadnának maguk közé, de közben elrémültem attól, hogy olyan legyek mint ők.

Kilián: nagyon sokat tud a témáról. Szorgalmas és pontos ember, azért mindenképpen érdemes beszélni vele, mert tényleg nagy tudású.

(Kálmán C. György levele Sófi Boglárkához, részlet)

Én is untam a banánt, csak nem mertem – még magamnak sem – bevallani.

Kedves Boglárka, beszéltem közben Kilián István

nal, aki nagyon szívesen konzultálna a képversek dolgáról. Írjon neki bátran. Többnyire az MTA mikrofilmtárában dolgozik, szinte minden hétköznapi délelőtt. Ott meg lehet találni személyesen is.

(Csörsz Rumen István levele Sófi Boglárkának, részlet)

Ott, akkor, azon a konferencián eszméltem rá, hogy a nagy mítoszok, toposzok, istenek, miegymások is csak ugyanolyan emberek, mint bárki az utcáról. Sértettek és sértőek, bántóak és bántottak. Semmi magasztos nem volt bennük. Volt, aki amolyan magasabbrendűségi tudatról és kíváncsiságról árulkodott, mások inkább amolyan mufurc törpékre emlékeztettek.

Kedves Tanár úr, jelenleg régi magyar képversekkel foglalkozom, a betűmágiától a képversekig c. témán dolgozom. Eddig valamivel több mint 50 képverset "dolgoztam föl" a 17–18. századi anyagból, és több kérdés is felmerült bennem, amik megválaszolásában talán tanár úr segítséget nyújthat.

(Sófi Boglárka levele Kilián Istvánnak, részlet)

Sok kacifántos ember van ebben a tudós világban, ami nagyon terhelő és elbizonytalanító, a fiatal kutató kicsinek és esetlennek érzi magát benne. Vágyai, ambíciói hamar letörhetnek, egy-két lekicsinylő, önhittől és felsőbbrendűségi tudattól burjánzó kritika hallatán.

Kedves Kollegina! Természetesen szívesen váltok Magával szót. S beszélgetésünk során minden bizonnyal nemcsak Maga tanulna, hanem én is.

(Kilián István levele Sófi Boglárkának, részlet)

Valaki mögöttem sutyorogja: „találtunk egy várat és nincs sehol! itt van a szövegben, és fizikailag nincs meg.” „És a legfelháborítóbb az, hogy a futógépen nem lehet beállítani, hogy milyen tévécsatornát akarsz nézni.”

Kedves Tanár úr, megtörtént a nagy eset, találkoztam Kilián tanár úrral. Valaha biztosan jó humorú és kedvelt ember lehetett. Nagyon kedves volt, kicsit nagyot hall, és hirtelen olyan sok mindenről beszélt, hogy nem is teljesen értettem, mit miért mond... De felajánlotta, hogy ha hozok neki képverset, azt az új kötetében az én nevem alatt megjelentetjük.

(Sófi Boglárka levele Kálmán C. Györgyhöz, részlet)

Az előadó még a szemét is becsukja beszéd közben. Már huszonöt, már harminc, már harmincöt perce beszél, és nem adja át a szót a következőnek.

Kedves Boglárka! A lelethez gratulálok. Próbálja azokat mielőbb közölni, s ha már megjelent, engedje meg, hogy én is közöljem tervezett kötetemben. Szeretettel üdvözli Kilián István

(Kilián István levele Sófi Boglárkához, részlet)

Be kellene ugrani a henteshez – jut eszembe az előadó vastag lába szára láttán.

TANÁR ÚÚÚRRRRR!!!!

Döbbenetes felfedezést tettem!

Kilián tanár úr egy cikkét olvasom, néhány képvers van benne¹.... emlékszik a csillag alakú képversre, amit elküldtem Önnek? Szórol szóra ugyanaz a csillag van Kilián cikkében! De! DE!!!! Más a csillag arca középén!

---

¹ KILIÁN István, „Miksa László öt latin képverse (18. század vége, 19. század eleje)” = JANKOVICS József (szerk.), „Nem sülyed az emberiség.” *Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*, MTA Irodalomtudományi Intézet, Bp., 2007, 615–628. (Továbbiakban: KILIÁN 2007)

Emlékszik a szívekből álló képversre? Mutattam a gépemen... ez a vers is szóról szóra egyezik. De, és újra DE!!! Nincs a Kilián-félének a közepébe írva, hogy *Patronus*! Tehát valamelyik egy változat, vagy szövegrontott! Vagy... És ez még mind semmi! Ugyanis ami igazán érdekes, hogy más a Kilián tanár úr által említett szerző, és más a patrónus, akinek küldték, mint az enyéimnek!!!!!!!!!!!!!!

Erről még nem írtam Kilián tanár úrnak, az utolsó nap találtam a verseket az OSZK-ban a nyári zárás előtt. Kiliánt pedig valamelyik este olvastam újra, és ezért csak most tűnt fel, hogy ugyanazokról (?) a versekről van szó. Vissza akarok menni tüzetesen megvizsgálni az ajánlást, neveket...

(Sófi Boglárka levele Kálmán C. Györgynek)

Sült oldalas – rendelek gondolatban. Látom az aranylón remegő zsírt a foszló hús körül, összefut a számban a nyál. Igen, még azt a csülköt is – bólíntok a hentesnek, amint végigfuttatja a húsfogó lapátját a gőzölgő sülték fölött.

Kedves Kutatónk!

A szóban forgó kötet poszszeszor adataiból nem derül ki, hogy az eredeti szerzők valamelyike köttette volna be a kézirategyüttest. Sokkal valószínűbb, hogy a későbbi tulajdonos Széchényi Ferenc, illetve az általa alapított könyvtár köttette azt be.

A kötés korabeli, 18. század végi, legfeljebb 19. sz. eleji munka. Sajnos Széchényi Ferenc tulajdonosi bélyegzőjét később is használta a könyvtár (más gyűjteményekből származó dokumentumok állományba vételekor), de ebben az esetben biztos, hogy a kézirat-kolligátum az eredeti gyűjtemény darabja, bár a korabeli katalógus eltérő terjedelmi adatot ad meg (Pag. 32.). In: *Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Nationalis Hungaricae Széchényiano-Regnicolaris*. Vol. II. D. - M. Sopronii, 1815. p. 144.

Jelenlegi leírás: Fol. Lat. 1583. Epigrammata aliaque carmina, quae ad illustrandam historiam comitiorum anni 1790–91. pertinent. Accedunt poemata diversa.

Saec. ex. XVIII-XIX. Lat., magy., ném. olasz Eredeti kéziratok és egykorú másolatok kolligátuma. Több kéz írása. 85 f., Különb. nagys. Széchényi Ferenc (bélyegző) ff. 64v-65r. 2 latin képvers – Töröczkey Ferencnek küldte Kraft Ádám és Bertolcki János.

(Bakos József² levele Sófi Boglárkához)

Le kellett volna adnom a hentesnél a rendelést – morgolódok magamban, miközben Kilián tanár úr alakja, hóna alatt rengeteg, még közlésre váró, újonnan felfedezett képversekkel már el is tűnik a forgatagban.

---

² Az OSZK Kézirattárának munkatársa. Itt köszönöm meg a segítségét.

Kedves Boglárka! Elnézést kérek, csak éppen most feje tetején áll az egész lakás, s nincs egy nyugodt pillanatom, egy unokám, egy fiam, meg még egy unokám és egy dédunokám van itt jelen. Kezét csókolja Kilián István.

(Kilián István levele Sófi Boglárkához, részlet)

Benyitok a henteshez.... Csak a rostlapra ragadt fűszerkeverék bágyadt füstje gomolygott az üzletben.

* * *

Kedves Kilián Tanár Úr!

Titkot tartani nehéz. Borzasztóan nehéz. Mert amikor az ember talál valami érdekeset, akkor rohan a másikhöz, megvitatják, kivesézik, felboncolják, körbejárják... de most, ölemben lapozgatva az újonnan megjelenő képvers-kötetének az anyagát, csak feszengve ülhettem Tanár úréknál a széles fotelben, nehogy kibuggyanjon belőlem Miksa László képverseit látván, hogy képzelje, ugyanezek a versek vannak meg a Széchényi Könyvtárban!

Születésnapjára ajándéknak tartogattam a nagy felfedezést! És már alig várom, hogy az ünnepi láz elültével összeüljünk megint, és megvitassuk ezt az érdekes leletet.

Miksa Lászlótól Tanár úr egy régi cikkében öt képverset közölt,³ ezek között szerepel egy nyolcágú csillag, valamint egy öt szívből álló képvers. Ezeknek a párját(?), másolatát(?), eredetijét(?) találtam meg az OSZK-ban. Elsőre ugyanannak tűnnek a versek, tüzetesebben megvizsgálva azonban árulkodó különbségeket lehet felfedezni.

Nézzük a csillagokat először!

- (1) Miksa László csillagának az arca merevebb és esetlenebb vonalvezetésű, az OSZK-belinek lágyabbak a vonásai, könnyedebb a vonalvezetés.
- (2) Miksa csillagának sugarai vékonyak, összenyomottak, míg az OSZK-sé kövérek, és kiegyensúlyozottan töltik ki a teret.
- (3) Miksa csillaga üres térben áll, míg a másikat vékony sugarak veszik körbe, kitöltve a csillag és a szöveg közötti teret.
- (4) Miksa és az OSZK-s anyag írói más „betűkészletet” használnak (*d*, *ii*, *ss* esetében), íráskéjük ezáltal eltér. Felekezet szerint vajon hova sorolható az egyik, hova a másik írásképek?
- (5) Ugyan a verssorok szövege megegyezik, viszont Miksa nem ugyanúgy tagolja a szavak elhelyezkedését, mint a másik vers írója, így nem ugyanoda esnek a sorok metszéspontjai!
- (6) És még valami! Nézze csak meg figyelmesen a *Splendet par...* és a *Sic nitet...* kezdetű sorok metszéspontját! Miksa megpróbálja betűk szintjén is egybehozni a sorokat (a *rutilis s-e*, a *Patroni P-je*, a másik sorban található *super s-e* és *p-je* is).

---

³ KILIÁN 2007.

A szívek esetében két dolog tűnhet szembe.

- (1) Az általam találtak középebe bele van írva a *Patronus* szó. Vajon miért hiányzik a Miksa-féléből?
- (2) A képek alatt található magyarázat is eltér. A Miksa-félében ez olvasható:

Cor cape corde bono, cum non dare munera possim
Munere pro **grato suscipe** Vota mea.

Az OSZK-s alatt pedig ez:

Cor cape corde bono, cum non dare munera possim
Munere pro **magno percipe** Vota mea.

- (3) Ezen felül az is elgondolkasztató, hogy az OSZK-ban talált szívek alatti magyarázat írásképeben használt *d* betű megegyezik a másik képversével, ezzel szemben, a szívek írásképe a Miksa László-féle betűképet alkalmazza (pl. a *d* betűk szára)! Miksa következetesen ugyanazt a betűkészletet használja, míg az OSZK-s anyag nem. Vajon melyik lehet az eredeti? Ki másolta kiéről? Vagy mindegyik egy harmadikra vezethető vissza?

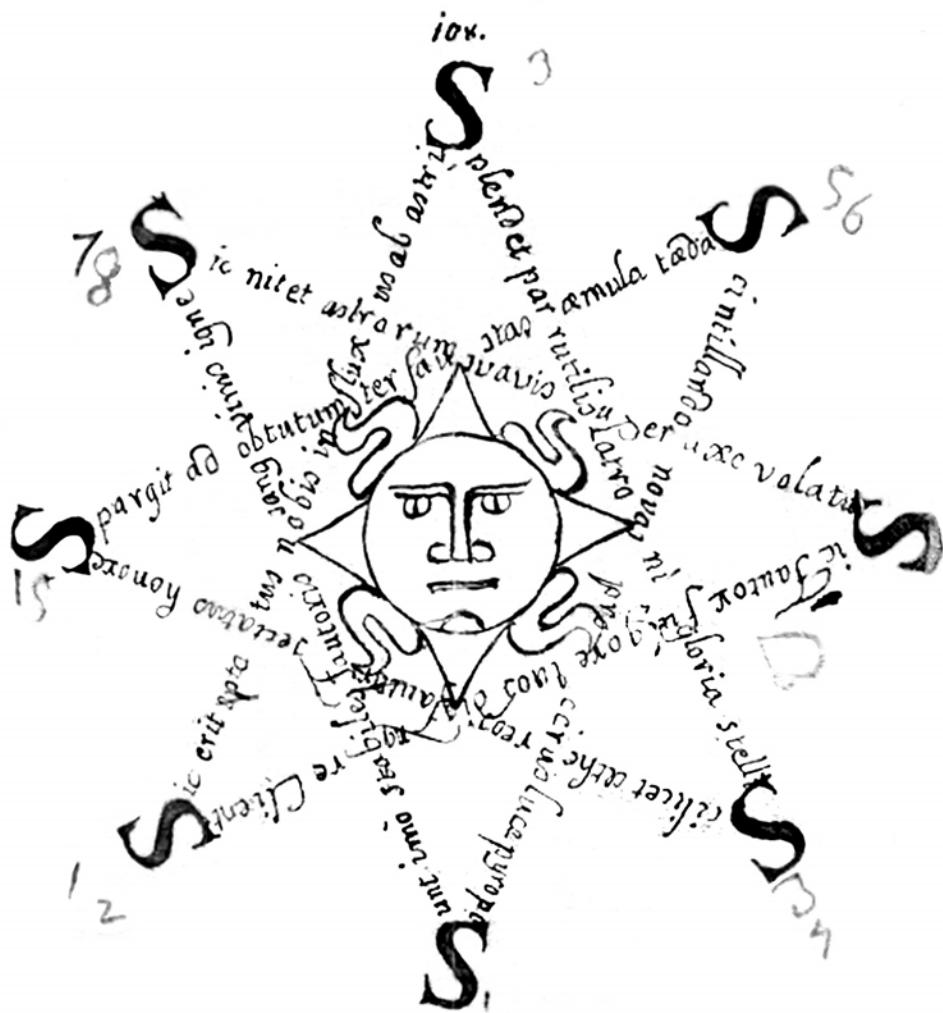
Az általam talált képverseket megelőzi egy több soros ajánlóvers Töröczkey Ferenc nevére, és a „küldemény” hátuljára fel van írva Kraft Ádám és Bertolcki János neve. Találkozott már esetleg a neveikkel? Én eddig nem találtam rájuk vonatkozó adatot. Merre induljak neki?

Ismerve a Tanár urat, biztos vagyok abban, hogy amint módunk nyílik rá megvitatjuk, kivesézzük, felboncoljuk, körbejárjuk ezt az érdekes lelet-együttest.

Kedves Tanár Úr,

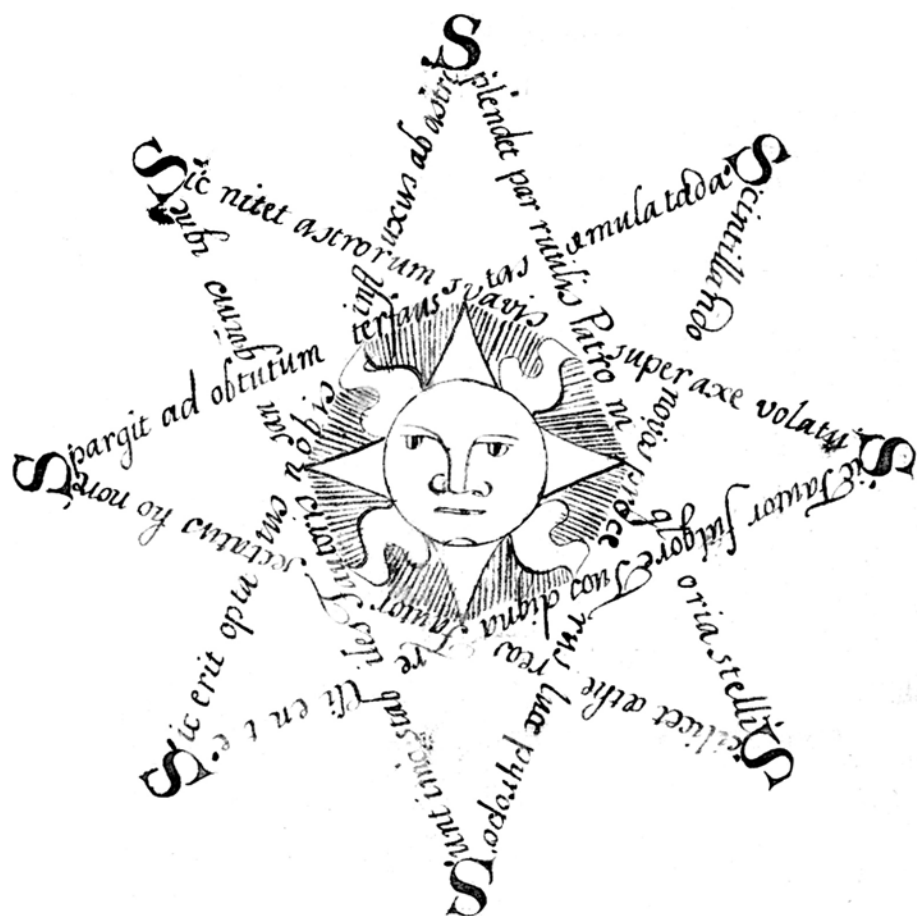
ezzel a kis írással, és a benne most először felfedett titokkal szeretném köszönteni 80. születésnapján. Sok erőt és egészséget kívánok a folytatáshoz!

Szeretettel: Sófi Boglárka

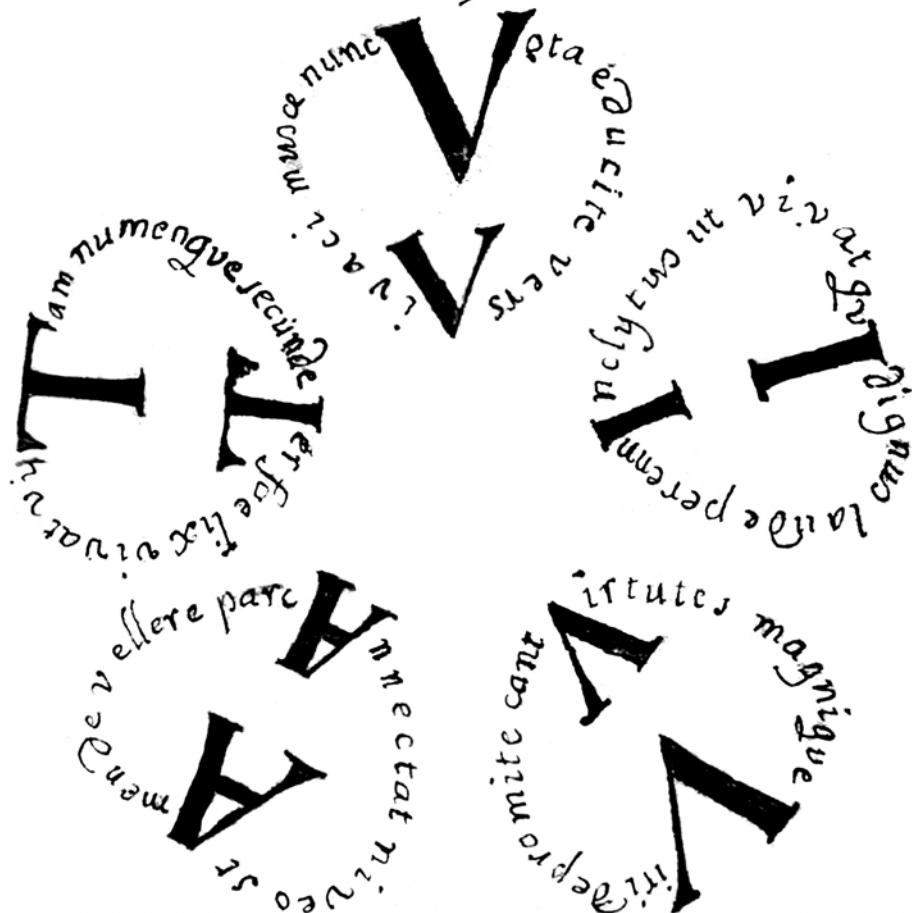

Candide Mecenas radius Tibi serviat aether
Optimus ad volum dei Tibi cuncta Deus.

Candide Nevenas radius Tibi serviat cether
 Optimus ad votum det Tibi cuncta Deus.

Cor cape corde bono, cum non dare munera possim
Munere pro grato suscipe Vota mea.

Videlicet a cunctis
Invictus ut v
Laudis dignus
Tu de perenn
Propterea
Sunt
Ant
Nunc
Ora
Tam numenque secunda
Laudis dignus
Videlicet a cunctis
Invictus ut v
Laudis dignus
Tu de perenn
Propterea
Sunt
Ant
Nunc
Ora
Tam numenque secunda

Cor cape corde bono, cum non dare munera possim
 Munere pro magno percipe vota mea.